

POVIJEST SIRSKJE CRKVE.

Msgr. Dr. Kamilo Dočkal.

(Nastavak)

7. Dogmatska nauka Jakobita.

U nauci se Jakobiti slažu s katoličkom Crkvom osim što kao Monofiziti drže, da je u Kristu samo jedna narav. Danas izgovaraju Jakobiti u svojoj liturgiji formulu sv. Ćirila Aleksandrijskoga o fizičkom sjedinjenju dviju naravi u Kristu, a da ne znadu ni pravi ni krivi smisao ovih riječi. Oni nisu u stanju, da s katoličkim bogoslovom o toj stvari govore niti umiju pobiti prigovore. Zato je teško reći, jesu li današnji Jakobiti krivovjerci ili ne.

1. Prosuđujući jakobitsku nauku o jednoj naravi u Kristu moramo dobro lučiti između realnog Monofizitizma ili Eutihijevstva i između nominalnog Monofizitizma ili Severovstva. Jakobitska je crkva odmah od početka anatemom udarala Eutiha. Njen osnivač El Baradai bio je učenik Severa, patrijara antiohijskog, koji je oštro pobijao Eutiha i njegove pristae, pa je protiv njih pisao cijele traktate. Nadalje, El Baradai je zaređen za biskupa od egipatskog patrijara Teodozija, koji je bio Monofizit, ali je osuđivao Eutiha. Oni naime pod riječju »narav« (*φύσις*) razumijevahu natura individua et concreta (*ὑπόστασις*), persona (*πρόσωπον*). Za ovu jednu narav vele, da je composita ex divinitate et humanitate exclusa quacunq̄ conversione, confusione vel commixtione.⁷⁹ Ako se dobro shvati nauka Jakobita, može se reći, da nisu heretici,

⁷⁹ Navest ćemo primjera radi riječi Grgura Bar-Hebraea iz djela »Symbolum fidei«: Credimus, quod una ex personis sanctae Trinitatis, quum Deus natura sit, de sublimibus coelis suis descendit et homo pro gratia sua facta est, et nata fuit ex virgine, et incarnata, sicuti Apostolorum fides docet. Itaque duae sunt in Domino nostro essentiae, deitas et humanitas: Unio quoque deitatis suae cum humanitate admirabilis est et ineffabilis, absque commixtione, sine confusione, sine mutatione, sine conversione, sed salvis distinctionibus utriusque naturae in uno Filio, et in uno Christo. Una substantia, una persona, una hypostasis, una voluntas, una virtus, una operatio, quemadmodum s. Athanasius et s. Cyrillus dixerunt. J. S. Assemani: »Bibliotheca orientalis«. Roma 1719—1728, Tom. II, str. 277.

nego da je diljem stoljeća trajala između katolika i Jakobita tek borba za riječi. To priznaju stariji katolički bogoslovi kao I. S. Assemani i Eus. Renaudot, a i novi, kao o. Martin Jugie⁸⁰ i F. Nau. Ovaj posljednji predlaže, da se Jakobiti nazivaju ne Monofiziti nego Diplofiziti.⁸¹ Tako misli i odlični bogoslov J. Lebon, koji bjelodano dokazuje, da su glavni teolozi monofizitski prije 5. ek. koncila pod riječju *φύσις* razumijevali naturam concretam in se subsistentem, dakle osobu.⁸² Uostalom Monofizitizam tako se malo razlikovao od pravovjerne nauke, da su sami katolici dugo vremena kao svoje učitelje štovali Pseudo Dionizija Areopagita, Jakoba iz Saruga i druge korifeje Monofizitizma.

2. Katolici su znali Monofizitima, pa i Jakobitima, predbacivati, da uče Theopaschatism, jer su Trisagiju iza Petra Fullona dodavali »Qui crucifixus es pro nobis«, kao da ovim riječima uče, da božanska narav, da presv. Trojstvo trpi.⁸³ Tijekom stoljeća mnogi su jakobitski bogoslovi pisali o Trisagiju i neprestano ističu, da oni riječi Trisagija odnose ne na cijelo presv. Trojstvo, nego samo na Sina Božjega, koji je postao čovjekom. Tako je Sirac Abu Raitha Tagritski napisao cijelu raspravu o ovom pitanju.

On piše: »Kad Nestorijevci i Melkiti čuju da izgovaramo himan tri puta govoreći: Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus Immortalis, qui crucifixus es pro nobis, dižu glas svoj protiv nas, te nas pristaše jakobitske pravovjerne sekte žestoko napadaju. Oni to čine nepravedno, jer misle, da riječ Sanctus Deus ide Oca, Sanctus fortis Sina, Sanctus Immor-

⁸⁰ M. Jugie sam naziva tu borbu: »lugenda illa logomachia, quae tamdiu duravit totque Christianos Orientis ab Ecclesiae catholicae gremio misere divulsit«. Op. cit. St. 491. Sr. Fr. Heiler: »Urkiche und Ostkirche«, München. 1937, str. 455—459.

⁸¹ F. Nau: »Dans quelle mesure les Jacobites sont-ils monophysites?« u »Revue del'Orient chrétien«. 1905, Tom. X, str. 131.

⁸² Sr. J. Lebon: »Le Monophysitisme Sévérien« Etude sur la résistance monophysite du Concile du Chalcedoine. Louvain. 1909. — »La christologie de Timothée Aelure, archevêque monophysite d'Alexandrie« u »Revue hist. ecclés.« 1908, str. 677 ss.

⁸³ Valja znati, da istočnjaci razlikuju više vrsti Trisagija. Grci imadu ova četiri Trisagija: »Angelicum« (Gloria in excelsis), »Cherubicum« (*οἱ τὰ χερουβίμ μυσικῶς εἰζονίζοντες*), »Trisagium« u pravom smislu (Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis) i »Triumphale« (*ἐπιπνίχιον*) (Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth). Jakobiti, kao i drugi Sirci, koli Nestorijevci toli Melkiti, imadu samo dva posljednja Trisagija, i to: »Trisagium« u pravom smislu i »Sanctus«, t. j. »Trisagium triumphale«. »Cherubicum« uopće nemaju kao ni latinska crkva. »Angelicum« (Gloria in excelsis Deo) mole samo izvan liturgije. Sr. E. Renaudot: »Collectio liturg. orient.« Paris. 1716. Tom. I. str. 207. — I. S. Assemani: »Bibliotheca orient.« II, 59 s. — J. Hergenröther: »Photius« I, 57.

talís Duha svetoga. A kad smo izgovorili ove riječi i završili znakom sv. križa, misle, da se one tri posljednje riječi odnose na presveto Trojstvo. Nu stvar je drukčija, i oni nas krivo objeđuju. Himan se ima ovako tumačiti: Sanctus Deus, qui incarnatus es pro nobis absque immutatione, permanens in statu divinitatis suae; Sanctus Fortis, qui ostendisti quam magna potestas tua esset exhibendo infirmitatem; Sanctus Immortalis, qui crucifixus es pro nobis, qui mortem volens suscepisti et sustinuisti eam in corpore tuo super crucem, mortuus visus, nec tamen moreris, miserere nobis. Odgovaramo dakle, da mi što se tiče onoga mišljenja o nama ne činimo blasfemiju, koja nam se pripisuje, niti iz daleka na nju mislimo. Onim himnom mi hvalimo jednu od triju osoba presv. Trojstva, Riječ Božju utjelovljenu i čovjekom postalu poradi nas.⁸⁴ Slično veli i Dionizije Bar Salibi u svojem djelu: »Expositio liturgiae: »Ovaj himan (Trisagium) upravlja se samomu Sinu, a ne trim osobama, kako Kalcedonci misle. Inače bi izlazilo, da je onaj, koji razapet, četvrta osoba.«⁸⁵ Nu Abu Raitha i Bar Salibi su pisci 11. i 12. stoljeća. A pitanje je, kako je svoj dodatak razumijevao Petar Fullo u 5. stoljeću.

3. U nauku o presv. Trojstvu nemaju Jakobiti bludnja izuzev izlazak Duha Svetoga i od Sina. Izlazak Duha Svetoga od Oca i Sina ili od Oca po Sinu učili su mnogi istočni oci prije kalcedonskog sabora. Nu crkveno učiteljstvo nije o tom predmetu izdalo nikakove svečane definicije, jer tu nauku nije nitko napadao. Nicejsko-carigradski simbol, koji se smatrao kao izraz i znak pravovjerja i koji se doskora recitirao i pjevao kod sv. mise u svim istočnim crkvama, uči da Duh Sv. izlazi od Oca, dok o odnošaju Duha Sv. prema Sinu ništa ne kaže. Jakobiti otkad su se odijelili od crkv. jedinstva, nisu uopće raspravljali o tom predmetu, nego su recitali simbol nicejsko-carigradski i u svojim ga spisima tumačili. Rijetki su, koji su se prije Focija taknuli toga pitanja. Prvi od Jakobita je Filoksen, biskup iz Mabbuga, izričito stao učiti, da Duh Sv. izlazi samo od Oca, a ne i od Sina. Za njim se poveo Jakob iz Saruga. Nu ni njihova nauka nije heretička. Oni naime nijeću izlazak Duha Sv. od Sina: per generationem, a ne izlazak druge vrsti.⁸⁶

⁸⁴ Sr. Eus. Renaudot; op. cit. str. 210 ss.

⁸⁵ Sr. J. Labourt: »Corpus script. Christ. orient.« str. 45; vidi M. Jugie, cit. str. 549—557, gdje su navedeni i drugi primjeri iz jakobitskih pisaca.

⁸⁶ U svom traktatu »De Trinitate« piše Filoksen: »Non enim quemadmodum Filius ex Patre, ita et Spiritus ex Filio; sed ambo ex Patre sunt: unus Filius et alter Spiritus. Est Pater et Deus, Pater unius et principium alterius«. Ali u svom traktatu »De incarnatione« kaže: »Confitemur Patrem existere, quia existit; et credimus Filium existere, quia genitus est; item et Spiritum Sanctum existere, quia a Patre procedit et de Filio accipit. His quidquam addere aut ab eis minuere non licet«. Dakle prema Filoksenu Duh Sveti postoji nesamo što izlazi od Oca, nego i što prima od Sina. Prema tomu Duh Sv. izlazi i od Sina. Sr. M. Jugie, op. cit. str. 605.

Jakobiti vele, da Duh Sv. od Oca izlazi, a od Sina prima. Pri tom imadu pred očima evanđeosku rečenicu: »De meo accipiet« (Iv. 16, 14.). Pošto Duh Sv. ne može primati od Sina drugo nego bit ili supstanciju, to je izlazak isto što i primanje.⁸⁷

Tek poslije 9. stoljeća, a još više poslije Mihajla Cerularija i jakobitski bogoslovi dolaze pod upliv grčkog raskola, pa počinju rimskoj Crkvi predbacivati, da je umetkom Filioque pokvarila nicejsko-carigradski simbol. To su činili i u vrijeme florentinskog sabora. Naravski oni to čine nepravedno i nedosljedno, pošto se Filioque nalazi u spisima tolikih Sv. Otaca, koje Jakobiti štiju, kao što su sv. Didim, sv. Atanazije, sva tri velika Kapadočana, naime Bazilije te dva Grgura, a osobito sv. Ćiril Aleksandrijski i sv. Efrema Sirac.

4. M a j k u B o ž j u štiju Jakobiti najvećim štovanjem, pa sinovskom ljubavlju mole njezin zagovor u svim molitvama i javnoj liturgiji. Njihove crkvene knjige, osobito one s naslovom »Theotokia« ili »Molitve Bogorodici« tako su pune krasnih molitava u čast Majke Božje, da ništa ne zaostaju za rimskom Crkvom. Jakobiti slave iste Marijine svetkovine kao i Grci i Latini. Priznavaju i slave Marijinu svetost, potpuno djevičanstvo, Božje materinstvo, slavno uznesenje na nebo, njezino posredništvo i zaštitništvo. Što se tiče Bezgrješnog začeca, jakobitski bogoslovi ne uče ništa protivno. U njihovim se knjigama i liturgijama nalazi mnogo u prilog ovoj vjerskoj istini. U slavljenju Majke Božje slijede svi Sirci sv. Efrema, koji je pun prekrasnih pohvala u čast Majke Božje. Sever, patrijar antihijski i idejni otac Jakobita, veli u jednoj propovijedi o Majci Božjoj: »Što se može zamisliti više ili uzvišenije od Majke Božje? Zaista tko k njoj pristupa, kao da pristupa k svetoj zemlji, da se konačno dotakne samoga neba. Jer premda je Marija od zemlje i premda ima narav čovječju istu kao i mi, ipak je neoskrnjena i prosta od svake ljage«.⁸⁸ A Jakob iz Saruga kaže u

⁸⁷ Tako na pr. u Liturgiji sv. Marute dolaze riječi: »Miserere mei Deus, et mitte super me et super oblationem istam Spiritum Sanctum, qui a Te procedit et a Filio tuo accipit«. U sirske Liturgiji sv. Ignacija antihijskog izriče se ovo još jasnije: »Mitte directorem illum Spiritum tuum Sanctum, qui a Te procedit et accipit a Filio Tuo essentialiter et ab aeterno«. Sr. S. Salaville: »Doctrina de Spiritu Sancti ex Filio processione in quibusdam syriacis epicleseos formulis aliisque documentis ipsas illustrantibus«. Slavorum litterae theologicae, Prag, 1909, str. 165—172, gdje su navedeni i drugi primjeri.

⁸⁸ »Homilia cathedralis« An. Mai, »Spicilegium romanum«, Roma 1844, Tom. X, Paris 1, str. 212.

jednom govoru o Bl. Djevici: »Kad bi na njezinoj duši bila kakova ljaga ili mana, onda bi si Krist tražio drugu majku, koja bi bila prosta od svake ljage«. ⁸⁹ Što se tiče Marijina uznesenja na nebo, Jakobiti se drže grčkog apokrifa: »Liber Joannis de dormitione sanctae Deiparae«, pa uče, da je Marija doista umrla, nu da nije uskrsnula, nego da se njeno tijelo nepokvareno čuva u zemaljskom raju sve do općeg uskrsnuća. ⁹⁰

Kao što Majku Božju, tako Jakobiti štiju i svece Božje kao ugodnike Božje i kao naše zagovornike. U čast svecima imadu Jakobiti kao i mi svoj koledar, prema kojemu svetkuju njihove svetkovine. Osim toga spominju se sveci često i u liturgiji. Jakobiti štiju i ostatke svetih, te rado hodočaste na grobove svetaca. U liturgičkim knjigama njihovim često se slave prenosi svetih relikvija kao i čudesa, po relikvijama učinjena.

Jakobiti štiju slike Krista, svetog Križa, Bl. Djevice Marije i svetaca isto tako kao i rimska Crkva. U stara vremena — do ikonoklastičkih borbi — svi su istočnjaci štovali nesamo slike nego i kipove. Od toga vremena zabranjuju štovati kipove, a štiju samo slike. To se dogodilo ne radi nauke, nego pod nekim besvjesnim uplivom Grka. Najviše štiju Križ i sliku Kristovu, a onda Bl. Djevicu Mariju, koju slikaju kao majku s Djetetom na ruci.

5. Jakobiti priznavaju sedam sv. sakramenata. Kao što kod drugih istočnjaka tako nije nauka o sakramentima ni kod njih bila sve do 13. stoljeća jasna i definirana. Njihovi bogoslovi nisu nikad ex professo govorili o broju sakramenata. Tek iza križarskih vojni opaža se na njih upliv latinske Crkve. Oni se nikada ne opriješe latinskoj nauci o 7 sv. sakramenata, premda se ne slažu sami u izbrajanju sedam sakramenata. S katoličkom Crkvom uče Jakobiti, i to oni više i jasnije od drugih istočnjaka, da sakramenti djeluju ex opere operato. Bar-Hebraeus navodi u svom »Nomocanonu« ove riječi Filoksena iz Mabbuga: »Premda su svećenici u Crkvi pokvareni i lažljivi, ipak je desnica, koja je bila položena na glave njihove, prava

⁸⁹ Sr. J. B. Abbeoos, »De vita et scriptis S. Jacobi, Batnarum Sarugi in Mesopotamia episcopi«. Lovanii 1867, str. 223.

⁹⁰ Sr. M. Jugie op. cit. str. 574. Isti autor napisao je o ovom predmetu posebnu monografiju u »Echos d'Orient«, 1930, str. 265—295.

i prinos je njihov čist. Zloća svećenikova naime ne sprječava milosrđe Gospodnje od slugu njegovih«. ⁹¹

Kod krštenja rabe Jakobiti uronjivanje. Nu priznaju valjanim krst, ako se bolesniku podijeli škropljenjem, odnosno polijevanjem. ⁹² Forma, kojom krste, je deklarativna i pasivna, kao i kod Nestorijevaca: »Baptizatur talis . . .«. Krstiti smije samo svećenik, a u nuždi i đakon. Krst, podijeljen od nižih klerika i od laika smatra se nevaljanim. ⁹³ Inače smatraju Jakobiti krst apsolutno potrebnim za spasenje kao i katolici, jer drže, da Adamov grijeh rađanjem prelazi na sve ljude.

Neki Monofiziti drže, da sv. potvrda nije zaseban sakrament, nego tek dio sakramenta krsta, nu Jakobiti prema Canonu Severa, što ga bilježi Bar-Hebraeus dobro razlikuju između krsta i sv. potvrde. Sv. krizmu, t. j. smjesu maslinova ulja sa balzomom i drugim mirodijama (zvanu Myron) posvećivali su nekad kod Jakobita i metropoliti i biskupi, nu kasnije je to pravo prešlo sama na katolikosa ili patrijara. Krizmu podjeljuju obični svećenici zajedno s krstom, kako je to običaj kod svih istočnjaka.

Što se tiče presv. Euharistije, Jakobiti vjeruju u realnu prisutnost Kristovu kao i u transsubstancijaciju. Oni doduše ne rabe ovaj izraz, jer je taj izraz tvorevina latinske teologije, ali rabe druge sinonimne izraze, koji naznačuju isto, kao: *conversio*, *transmutatio*, *transformatio*, *traselementatio*. Pojedini bogoslovi govore nešto nejasno o tome predmetu učeći hipostatsku uniju Riječi Božje s kruhom i vinom, ali na drugim mjestima izražavaju se ispravno. Kao materiju za presv. Euharistiju rabe Jakobiti hljeb od pšenice, umiješan vodom, kome se doda kvasa, nešto soli i kaplja ulja. Ovakovu hostiju zovu »Ksatas«. Vinu primiješaju malo vode, što Armenci ne čine. Poput drugih istočnjaka uče, da se pretvorba vrši ne ri-

⁹¹ Sr. A. Mai: »Scriptorum veterum nova collectio« Roma, 1838, Tom. X, Paris 2, str. 23.

⁹² Gregorije Abul Faradž navodi u svojoj zbirci kanona riječi Jakoba iz Edesse, prema kojima: »Donesu li na krst dijete u smrtnoj pogibelji, a nema ni rijeke ni krstionice, nego tek voda u mješini, svećenik neka polije glavu djetetovu vodom«. Sr. Mai, op. cit. str. 13.

⁹³ Bar Hebraeus navodi u svom »Nomocanonu« kanon Severov: »Oni, koji su kršteni od onih, koji nemaju svećeničkog reda, neka se krste, kao da uopće nisu kršteni. Koji su kršteni od đakona, neka se usavrše mazažem krizme i molitvom. Prijeti li pogibao smrti, a svećenika nema u blizini, smije krstiti i đakon; nu dođe li kasnije svećenik, neka on maže krizmom i znamenuje za usavršenje«. A. Mai, op. cit. str. 13.

ječima konsekracije, nego zazivom Duha Svetoga ili epiklezom. Svetu pričest primaju nesamo svećenici, nego i svjetovnjaci pod obje prilike, nu prema drevnom kršćanskom običaju dijele maloj djeci sv. pričest samo pod prilikom vina, a bolesnicima samo pod prilikom kruha.

Jakobiti su zadržali sv. ispovijed kao zasebni sakrament, ma da ju rijetko prakticiraju. Njihovi su teolozi protiv Kopta branili potrebu tajne ispovijedi svećeniku prije sv. pričesti.⁹⁴ Ispovijed vrše danas na ulazu crkve. Svećenik sjedi na turski način, a pokornik kleči pred njim.⁹⁵ Rabe deprekativnu formu odrješenja, koju svećenik izgovara, pošto je pokornik već ovršio naloženu pokoru.⁹⁶ Svećenik je dužan čuvati ispovjednu tajnu. Jedan penitencijalni kanon glasi: »Sacerdos, qui confessionem alicujus divulgaverit, sacerdotio excidat«. Odriješiti može samo svećenik, koji je primio jurisdikciju bilo od patrijara bilo od biskupa. Rezervata Jakobiti ne poznaju.

Jakobitski ritual poznaje sakrament posljednje pomasti, i to pod imenom »Oleum lampadis« ili samo »Lampas«. Zovu ga tako Sirci i Kopti, jer su sveto ulje za blagoslov uljevali u svjetiljku, koja je obično imala sedam krakova poput zlatnog svijećnjaka u St. Zavjetu. Ulje za mazanje bolesnika posvećuje kod Jakobita svećenik, barem za obične slučajeve.⁹⁷ Sirci rabe jedno te isto ulje za katekumene i za bolesnike. Molitve kod posvete ovoga ulja odnose se doista i na katekumene i na bolesnike. Prema tomu razlikuju Sirci samo dva sv. ulja. t. j. »Myron« ili krizmu i »Lampas«, t. j. katekumensko i bo-

⁹⁴ Tako je antiohijski patrijar Mihael I. Sirac (1166—1199) u tu svrhu napisao poseban traktat: »De praeparatione ad communionem« protiv Kopta, naročito na poticaj Marka Ibn al-Kanbara i Mihaela iz Damiette.

⁹⁵ Sr. R. Janin, op. cit. str. 453 s.

⁹⁶ Teško je odrediti, koje riječi Jakobiti smatraju bitnom formom odrješenja, jer u njihovim obrednim knjigama ima više molitava, koje se mogu smatrati formom. Općenito se drži, da Jakobiti smatraju formom ove riječi: »Ejiciatur peccatum istud ab anima tua et a corpore in nomine Patris. Amen. Expietur et dimittatur tibi in nomine Filii. Amen. Sanctificeris et munderis ab illo in nomine Spiritus Sancti. Amen«. Sr. N. Denzinger: »Ritus orientalium«, Würzburg, 1863/4. Tom. I, str. 101 do 104.

⁹⁷ M. Jugie, op. cit. str. 737 napominje, da Sirci razlikuju dva obreda blagoslova bolesničkog ulja: »Lampas major«, kad je patrijar svake sedme godine na veliki četvrtak posvećivao bolesničko ulje zajedno s krizmom; te »Lampas minor«, kad su obični svećenici posvećivali bolesničko ulje za svagdanju uporabu.

lesničko ulje. Forma posljednje pomasti je kod Siraca ista kao i grčkom euhologiju, t. j.: »Deus Pater, curator et sanator corporum et spirituum, qui misisti Filium tuum unicum Jesum Christum, ut sanaret omnes morbos et liberaret a morte, sana, Domine, servum tuum. N. a morbis tam spiritus quam corporis et dona ei vitam rectam«. Za dijeljenje ovoga sakramenta traže Jakobiti kao i grčko-ruska crkva prisutnost sedam svećenika, nu nema li sedam svećenika, dopuštaju, da se sakramenat podijeli, ako su prisutna barem tri svećenika. Mazanje se čini na čelu. Kako nauka o sakramentima kod istočnjaka nije bila razvijena, mnogi ne znadu razlikovati između sakramenata i sakramentala. Na taj je način ušlo nesamo u običaj, nego i u liturgičke knjige Jakobita, da se sv. uljem mažu i zdravi. Denzinger je u Vatikanskoj biblioteci našao jedan jakobitski obrednik, koji sadržaje »ordinem lampadis« za pet raznih slučajeva: pro infirmis, pro iter agentibus, pro quacunque necessitate, pro gratiarum actione, i napokon pro catechumenis, energumenis et paenitentibus. Jakobiti mažu uljem i mrtve, ali samo uljem iz kandila, što gori pred svetim slikama.

Jakobiti priznaju tri viša s v e t a r e d a: đakonat, prezbiterat i episkopat. Ti se redovi podjeljuju polaganjem biskupskih ruku ili heirotonijom. Niži redovi jesu kantorat, lektorat i subđakonat, koji se ne podjeljuju polaganjem biskupovih ruku. Tonzure Jakobiti nemaju. Čast metropolita i patrijara ili katolikosa nije zaseban red. Posebne crkvene časti kod Siraca su korepiskop i periodeut. Razlika između njih je ta, što korepiskop rezidira u stalnom mjestu, pa ima redovitu vlast, dok periodeutom (vizitatorom) može biti izabran bilo koji svećenik, povjerenja vrijedan, koji dobiva delegiranu vlast. Te se časti podjeljuju posebnim obredom, nu taj nije sakramentalan. Nekoć su periodeuti imali pravo rediti niže klerike. Više redove može podijeliti samo biskup. Biskupe iza 7. stoljeća redi samo patrijar.⁹⁸

Što se tiče sakramenta ženidbe, Jakobiti vrše taj sakramenat dvojakim činom: zarukama i vjenčanjem. Zaruke (desponsatio) sadržavaju sam ženidbeni ugovor, kome svećenik daje blagoslov i kod koga se predaju prsteni u znak međusobne obveze i vječne vjernosti. Zaruke se sklapaju u crkvi.

⁹⁸ Sr. M. Jugie, op. cit. str. 740—749.

Prisutni moraju biti zastupnik zaručnice (desponsator), koji je redovito otac, te zaručnik, nadalje svećenik, jedan đakon i dva svjedoka. Čim su zaruke gotove, ženidba se smatra sklopljena (matrimonium ratum). Premda se zaručnici smatraju pravim supruzima, ne smiju se služiti ženidbom, dok se ne obavi drugi čin: coronatio (vjenčanje) ili convivium. Razmak vremena između zaruka i vjenčanja znade biti dosta velik. Kod obreda vjenčanja obnavlja se mutuus consensus, blagoslivljaju se haljine i krune, postavljaju se na glavu krune, a pri tom se vrše drugi obredi i molitve. Što je glavno, da li zaruke ili samo vjenčanje, u tom se ne slažu ni sami jakobitski pisci. U svakom slučaju potrebna je prisutnost svećenikova, tako da se potajne ženidbe smatraju nevaljanima.⁹⁹

Premda se u kanonskim knjigama Jakobita nalaze mnoge izreke, koje uče, da je ženidba apsolutno nerazrješiva, ipak u praksi Jakobiti razrješuju sam ženidbeni vez nesamo poradi preljuba nego i iz drugih razloga. »Nomocanon« Bar Hebraeja navodi ove razloge za rastavu braka: 1. preljub žene (ne preljub muža); 2. redovnički stalež, kad bilo muž bilo žena stupi u redovnički stalež, a druga stranka na to pristane; 3. magija jednog ili drugog bračnog para; 4. neizlječiva bolest, kao guba, svrab, zaudaranje iz ustiju, stalna pasivna polucija; 5. otpad jednog bračnog druga na poganstvo; 6. odlazak muža u tuđinu (ako je muž ostavio imutka, mora žena čekati 7 godina, po drugima 20; ako nije ostavio imutka, ona mora čekati 4 godine, po drugima 7 godina, a onda se može slobodno udati za drugoga).¹⁰⁰

Jakobiti dopuštaju drugi brak, ali ga smatraju nečim manje dobrim, zato ga ne blagoslivljaju tako svečano kao prvi. Hoće li tko sklopiti brak po treći puta, dopušta mu se, ali mora činiti neku pokoru. Četvrti brak više ne dopuštaju.

6. Nauka o posljednjim stvarima nije se kod Jakobita iza odjelenja od prave Crkve ništa razvila. Radi toga se u djelima njihovih bogoslova nalaze mnoga nejasna, a i kriva mnijenja. Iza smrti idu duše preminulih u svijetle krajeve ili u tamne krajeve, već prema tomu, da li su bile pravedne ili grijешne. K blaženom gledanju Boga u kraljevstvu ne-

⁹⁹ Sr. M. Jugie, op. cit. str. 749—754.

¹⁰⁰ Bar-Hebraeus: »Nomocanon«, Cap. 8. § 5 i 6. A. Mai, op. cit. str. 73—83.

beskom bit će duše pravednika pripuštene tek iza uskrsnuća. Moses Bar Kepha napisao je djelo »De paradiso«. U tom djelu veli: »Otkako su Adam i Eva istjerani iz raja zemaljkoga, u njemu su sve do dolaska Kristova boravili Henoh i Ilija; poslije dolaska Krista Kralja služi raj zemaljski tomu, da u njemu prebivaju duše pravednika i pobožnih i onih, koji su mukama svoga tijela dokazali vjeru u Krista i koji su vjerno ljubili Boga, odijeljene od tijela sve do dana uskrsnuća . . . Poslije uskrsnuća ne će raj zemaljski više biti potreban, zato će ostati suvišan i prazan.«¹⁰¹ Duše zlih nalaze se u Šeolu, isto do dana uskrsnuća. Onda će tek pravedni ući u kraljevstvo nebesko, a zli u pakao.

Premda Jakobiti s Grcima ne priznavaju izričito čistilišta, ipak mole za pokojnike, za njih prinose sv. misu, za njih daju milostinju i vrše dobra djela, da se oslobode od grijeha i da postignu pokoj vječni. Bar-Hebraeus navodi u svom »Novocanonu« ove naredbe Pavla i Adeja: »Neka se vrši treći dan onih, koji umriješe, s psalmima i molitvama poradi onog, koji je treći dan uskrsnuo. I deveti dan, na spomen živih i mrtvih. I trideseti dan, jer je tako Mojsija oplakivao narod. I na koncu godine, naime na godišnjicu; i neka se iz njegovih dobara daju milostinje siromasima na uspomenu njegovu, ako je čist; jer ako je griješan, ne će mu ništa koristiti, ma da se dade siromasima sve što je u svijetu.«¹⁰² Iz toga se vidi, da Jakobiti mole samo za duše, koje su preminule u milosti Božjoj, ali su imale lakih grijeha ili nisu ovršile pokore za oprostene velike grijeha. Oni dakle u stvari priznavaju čistilište.

7. Jakobiti se služe svojom vlastitom liturgijom ili obredom, koji se naziva »sirski obred«.¹⁰³ Sirski je obred u svojoj suštini prvotni obred antiohijske crkve, koji ima svoj početak u doba apostolsko. Jezik toga obreda bio je s početka grčki, barem u gradovima, gdje je pučanstvo bilo helensko. Tek kasnije je grčki jezik zamijenjen sirske, i to zapadno sirske, koji je govorio obični puk u Siriji. Ova zamjena obavljena je naročito u doba, kad se rađalo krivovjerje

¹⁰¹ »De paradiso«. Lib. I, c. 28. Migne 3, 500.

¹⁰² A. Mai op. cit. str. 36. — Sr. Fr. Heiler: »Urkirche und Ostkirche, München 1937, str. 464.

¹⁰³ Sr. Ignace Ephrem II. Rahmani: »Les Liturgies Orientales et Occidentales étudiées séparément et comparées entre elles«. Beyruth, Imprimerie Patriarcale Syrienne 1929, str. 747.

Monofizita, koje je bilo obojeno nacionalnim osjećajem. Sirski jezik u liturgiji bio je prirodni prosvjed protiv Bizanta, koji je htio da svim narodima carstva narine svoj grčki jezik i svoje običaje. Jezik sirske liturgije je zapadno sirski ili aramejski. Kako je diljem stoljeća i taj jezik postao nerazumljiv Sircima, koji su u privatnom životu prihvatili arapski jezik, došlo je u običaj, da se danas pojedini dijelovi sirske liturgije nakon pročitano^g sirske^g teksta govore ili pjevaju u arapskom jeziku (poslanica, evanđelje, pjevane molitve). Inače je i arapski jezik sirskomu srodan, semitski. Sirske liturgičke knjige pisane su posebnim alfabetom, zvanim »Estrangelo«, različnim od onog, koga rabe Kaldejci u svojoj liturgiji, a koji se zove »Nestoriana«.

Crkveno pjevanje je kod Siraca vrlo komplicirano. Razlog je tomu, što Sirci nisu rabili nikakove muzičke znakove za fiksiranje svojih napjeva, već pjevači moraju učiti melodije po sluhu i po tradiciji. To je razlog, da je velika razlika u pjevanju jednog kraja od drugog, dapače i jedne i druge crkve jakobitske u istom mjestu. Uostalom vrlo su rijetki pjevači, koji bi bili podobni savršeno pjevati sve dijelove liturgije. Da se tomu zlu doskoči, povjerio je katolički sirski patrijar Ignacije Efrem II. Rahmani francuskim Benediktincima, da skupe sirske liturgičke napjeve i da ih izdadu štampom u evropskim notama. Posao izvršiše Dom Jeannin i Dom A. Chibas-Lasalle.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Dom Jeanin O. S. B.: »Melodies liturgiques syriennes et chaldéennes«. Paris 1928. Zbirka sadržava 910 liturgičkih napjeva. To je samo jedan dio istočnog blaga. Sirska crkva ima 2.500 liturgičkih pjesama, od kojih još mnoge nisu odgonetnute.